

**СТЕФАН ГЕЧЕВ
РОБЕР ДЕСНОС
1900-1945**

chitanka.info

Когато описваме живота на някой човек, започваме винаги от рождението и свършваме със смъртта му — ако е починал. Това е естествено, но понякога доскучава — и на пишещия, и на читателя. Защо да не се опитаме сега да обърнем течението на времето и да започнем този път със смъртта на този честен човек и чудесен поет, чието име стои тук като наслов?

Май 1945 година. Съюзническите войски влизат в един от най-кошмарните хитлеристки лагери на смъртта — Терезин, в Чехословакия. По-здравите затворници са евакуирани, оказва се помощ на болните. На един дървен нар намират полумъртъв брадясал скелет в безсъзнание. Другарите му обясняват, че е френски писател. Пренасят го в болницата, но въпреки грижите на лекарите Робер Деснос умира на 8 юни, 45-годишен. Умира един живот, пълен с перипетии, падения и възходи... Разпитани по-късно, съмъчениците му обясняват между другото, че нацистите са взели всичко, което е написал, когато го местели от пленническия лагер Флоха, Саксония, в Терезин. Преди това Деснос е обиколил други лагери. Когато го арестували през февруари 1944 г., най-напред го изпратили във френски лагер, после — в Аушвиц и Бухенвалд — два от най-страшните кръгове на хитлеристкия ад.

Защо е бил арестуван Деснос, щом през 1940 г. започнал да работи във в. „Днес“ с прохитлеристка насока, така че някои приятели го смятали едва ли не за колаборационист? Навярно защото не са знаели, че той бил член на групата „Действай“ от Съпротивата, на която предавал сведения, научени от поверителни немски бюлетини и конференции при работата си в пронацисткия вестник, и че е печатал страстно антифашистки стихотворения в нелегални издания. Някои колеги във вестника, верни колаборационисти, имали подозрения срещу него и навярно по донос той бил арестуван. Останалото вече знаем.

Все пак сега ще трябва да се върнем към началото, за да обясним как са се развили идеите на Деснос така, че да го доведат до жестокия му край. А началото и по-сетнешният му път са тясно свързани с движението на сюрреалистите.

Роден в Париж в дребнобуржоазно семейство, детството и юношеството му не се различават много от тези на връстниците му. С едно изключение: в дневника си той предава на своето детство

омайващите багри на неповторимото. Още от малък бил очарован от стиховете и картинките в детските списания. Навярно това го е подбудило да почне да пише поезия и да рисува — още от детска възраст. На осемнадесет години вече публикува. По-късно, като секретар на виден журналист, се запознава с Бенжамен Пере, който го представя на Брьотон. Но присъединяването му към групата става по-късно, когато започва да излиза списанието „Литература“.

По онова време — 1922 г. — бъдещите сюрреалисти се интересуват от хипнозата и самохипнозата като състояние на автоматичното писане и освобождаване на подсъзнанието. Най-добрите медиуми между тях се оказали Крьовел и особено Деснос. Той имал дарбата да се приспива навсякъде и да говори думи, които записвали. Тази му дарба и заслугата му за сюрреализма признава самият Брьотон. „От 1922 година — пише той през 1924 г. — никой не е оставил в поезията такъв ярък отпечатък като Робер Деснос... Сюрреализмът е на дневен ред и Деснос е неговият пророк.“ От Брьотон, папата на сюрреализма, такова признание е забележително.

Преминал през дадаизма, Деснос участва в групата, която основава движението на сюрреализма. Бих казал, че той е предусещал сюрреализма още преди да се оформи, както личи от неговата поезия по онова време, на която ще се спрем малко по-долу. Този слаб младеж с големи замислени очи и неоформена брадичка е гейзер от енергия. Участва във всички прояви на групата, публикува редовно в сп. „Сюрреалистична революция“, печата рецензии за филми в различни периодични издания, рисува и участва в изложби, пише сценарии, посещава кафенета и различни групи млади творци — и се влюбва за първи път, разбира се, нещастно, в една млада, но вече известна естрадна певица, която умира през 1930 г. Между другите му приятели е и българският художник Жорж Папазов. Деснос го посещава често. В неговия дом се запознава между другото и с Иля Еренбург и Айзенщайн. Папазов бил обърнал по онова време гръб на сюрреалистите, обиден, че не признават заслугите му на предтеча на сюрреализма в живописата. Контактува единствено с Деснос. Последният свързал името си с това на Папазов по доста оригинален начин: през 1930 г. Папазов организира изложба на своите картини. Обикновено той не поставял заглавия на платната си. Деснос им

измислил заглавия и ги подредил така, че те представляват истинско сюрреалистично стихотворение:

*Кораб изгубва котвата си призори.
Лунната светлина се качва по стълбата.
Животни поздравяват идването на любовта.
Крежкостта на спомена.
Мечтата и желанието взаимно се убиват.
Стар лихвар търси съкровище в нощта.*

и т.н.

За да печели хляба си, Деснос бил принуден да работи за пресата и това му отнемало голяма част от времето, необходимо, за да посещава редовно срещите на сюрреалистите — нещо, на което те започнали да гледат подозрително.

Когато през 1927 г. основното ядро на сюрреалистите решава да влезе във ФКП, Деснос отказва да ги последва под предлог, че сюрреалистичното творчество е несъвместимо с дейността на активист в партията — позиция сама по себе си правилна, както се оказва впоследствие. Когато в 1929 г. Брьотон и Арагон подновяват колективната работа на групата, Деснос отказва участието си. За официалното публично изключване на „непослушните“ като Деснос Брьотон съобщава във Втория манифест (1930). Но докато за другите той не проронва дума на съжаление, за Деснос пише: „Несъмнено аз изпълнявам този дълг с известна тъга. (...) В сюрреализма Деснос изигра важна, незабравима роля.“

На тази сравнително носталгична раздяла изключените отговарят, както се каза в увода, твърде остро, някак с пяна на уста. Памфлетът „Един труп“ (сега това е Брьотон) и Третият манифест на сюрреализма са написани и подписани на първо място от Деснос — още едно доказателство за неговата страстна, избухлива природа. Но това не е попречило на младия „еретик“ да види доста правилно някои основни несъвместимости в теорията на сюрреализма, когато тя се сблъсква с реалния живот. Ето какво пише Деснос: „Да вярваш в надреалност, означава отново да хвърляш мост към бога. Сюрреализмът, така както е формулиран от Брьотон, е една от най-

големите опасности за свободната мисъл, хитра нападка срещу атеизма, най-добра опора за възраждането на католицизма и клерикализма.“ В тези думи се съдържат две почти истини. С догматизма и деспотизма си Брьотон наистина е сковавал, без да иска може би, мисълта във формули и това било причината да го напуснат най-талантливите му съмишленици. И второ — знаем, че след толкова идеологични колебания Брьотон свършва не в клерикализъм, но в някакъв вид мистицизъм.

В началото на тридесетте години поетът намира за втори и последен път любовта — този път щастлива. Любимата се нарича Юки, жена на известния навремето японски художник Фуджита, една от „цариците“ на Монпарнас. Деснос я познавал отдавна и вероятно я е харесвал, но верен на абсолютната си честност, се осмелил да ѝ признае любовта си едва след като мъжът ѝ я напуснал. Заживяват заедно и макар че не били женени, тя запазила до края на живота си неговото презиме. Юки вдъхновила поета да напише няколко стихосбирки, една от които носи нейното име. В началото двамата живеели доста бедно, но скоро, след като Деснос става редактор в радиото, известността и отчасти охолството се настанили в дома им. Деснос се увличал и по музиката — писал текстове за песни.

С настъпването на фашизма в Европа Деснос осъзнава опасността и участва активно в антифашисткото движение, като подкрепя Народния фронт (1936) и се включва в Международната асоциация на писателите за защита на културата. Сътрудничи в леви издания, например във в. „Сьо соар“, списван от Арагон. Заедно с бързината на развиващите се събития в Европа Деснос ще осъзнае отговорността си на честен и прогресивен човек за съдбата на света. Отсега нататък той ще отдаде всичките си сили на борбата срещу черната нощ, въоръжена и брутална, на хитлеризма и тази борба ще го доведе до онзи концлагер, от който ще бъде освободен, за да умре. И да намери място в списъка на безсмъртните.

Безспорно Робер Деснос е един от най-големите поети на Франция през този век. Не толкова с това, което е дал на сюрреализма, за да се оформи като движение — а той е дал много, — а по-скоро с това, от което се е отказал в областта на теорията, за да запази само онези елементи от поетиката на движението, през което е минал, и да създаде една модерна поезия, в която съчетава насочеността на темата

с изразната свобода и оригиналност, присъщи на творчеството на големите поети, минали през школата на сюрреализма — не само във Франция.

В най-ранните си стихотворни опити Деснос използва класическата форма на стиха с по-модерно съдържание. По-късно (1922–1923) обнародва три цикъла, които бележат влиянието на дадаизма и наченките на сюрреализма. Това са „Роз селави“, „Омоним“ и „Опечен език“. В този период, когато членовете на кръжеца около Бръотон скъсват с дадаизма и се готвят да възвестят новото движение, когато опитват различни методи, за да разкрият живота на словото в подсъзнанието, Деснос се проявява като най-смелия унищожител на всякакви езикови норми и правила. Разрушава не само синтаксиса, но премахва границите между отделните граматични категории: употребява съществителни като глаголи и глаголи като съществителни и прилагателни, с което предизвикал възхищението на съмишлениците си, но надали и това на Музата на поезията. Това са несвързани с никаква логика игри на думи, напълно непреводими, от рода на (ако бихме писали подобна неща на български) „стана застана стана и остана с тан на“ и т.н. С подобен метод си служи понякога и Мишо, но много по-целенасочено и бих казал — елегантно.

По-късно Деснос се отърсва от този чист формализъм. В цикли като „Към тайнствената“ (1926) и „Мрачините“ (1927) той вече е сюрреалист в ортодоксалния смисъл на думата — често употребява автоматичното писане или образи, появили се в сънно състояние. Въпреки това обаче изведнъж се появяват някои стихотворения, в които се въплътява по-късният, истинският Деснос — страстен, вулканичен, силно мразец и силно обичащ, нежен и жесток, гъмжащ от кошмари и райски съновидения — такъв, какъвто се изявява в стихотворенията си, писани по време на Съпротивата. Едно от тези ранни предчувствия за бъдещия Деснос е обнародваното по-долу стихотворение под наслов „Гласът на Робер Деснос“ — съвсем ясно, строго тематично, наситено с оригинални метафори и голяма вътрешна сила. Ако читателят си направи труда да го сравни с откъса от поемата „На пост по моста Шанж“, ще разбере какво искам да кажа.

Все така прескачайки от полюс на полюс, Деснос ще напише през 30-те години стихотворения, пълни със съчувствие към трудовите хора на Париж, гневна сатира срещу хитлеристите и нежни стихчета за

деца — едни от най-хубавите страници на френската детска литература.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.